

Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH)–Debreceni Egyetem (DE) „Középkori Magyarország és Közép-Európa hadtörténete kutatócsoport” 2022. évi műhelykonferenciája

Virágh Ágnes

történész, doktoranda, Debreceni Egyetem

Az ELKH–DE „Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete Kutatócsoport” 2022. december 15-én tartotta első műhelykonferenciáját a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében. Kezdeményezésünkkel nem az eddigi eredmények bemutatását, hanem a folyamatban lévő kutatómunkát kívántuk a közép-pontba állítani. Az elhangzott előadások többsége ugyanakkor korábbi kutatási eredményekből is táplálkozott: több előadó a kutatócsoport előzményének tekinthető Lendület-program (a Debreceni Egyetemen működő *Memoria Hungariae*: „Magyarország a középkori Európában” Kutatócsoport, 2014–2019), és az azt közvetlenül követő Tématerületi Kiválósági Program („A középkori magyar hadszervezet forrásai Európában, 1301–1437”, Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, 2019–2023) tagja volt. A Lendület-program céljairól a Debreceni Szemle 2014. évi, 3. számában lehet bővebben olvasni.¹

A jelenlegi kutatócsoport munkájába ugyanakkor olyan fiatal kutatók is bekapcsolódtak, akik doktori témájuk kutatása révén tudják gazdagítani a középkori Magyarország hadtörténetét. A kutatócsoport, amelyet Bárány Attila, a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének egyetemi tanára vezet, öt belső taggal, és több külső, megbízott kutatóval kiegészülve 2027. december 31-ig működik ebben a formában. Egyik fontos vállalásunk arra irányul, hogy éves szinten forráskiadványokat jelentessünk meg a középkori magyar hadtörténet külföldön található, tagjaink által feltárt forrásairól (oklevelek, követjelentések, krónikák, ikonográfiai és tárgyi emlékek, pecsétek).

A műhelykonferencia programjának a menete többnyire kronologikus volt, mivel minden kutató a saját kutatási témájából kiindulva mutatta be terveit a következő hónapok munkájára. Tematikus egységeket ezért nem is állítottunk fel. A referátumok által tárgyalt időszak II. András keresztes hadjáratától a velencei Marin Sanudo 16. század eleji *Diarii*-jáig terjedt. Bemutatásom a konferencia napirendjét követi.

¹ Bárány Attila „Magyarország helye és képe a középkori Európában”. (A 2014-ben az MTA Lendület II. pályázaton nyertes program célkitűzéseinek ismertetése és kutatócsoportjának bemutatkozása), *Debreceni Szemle*, 2014, 3. sz., 268–274.

Györkös Attila *Egy ismeretlen Mátyás-oklevél a londoni British Library-ből: királyi politika Milánó és Szilézia között* című előadásában Mátyás király egy oklevelét mutatta be. A dokumentum paleográfiai szempontú ismertetését követően kitért annak diplomáciatörténeti kontextusára és hadtörténeti vonatkozásra is. Az előkerült levél tartalmának különlegessége az, hogy az egyik utolsó, Mátyás által támogatott hadi vállalkozásról tudósít.

Pósán László előkészületben lévő, német nyelvű tanulmányának munkafolyamatába adott betekintést (*A Német Lovagrend által a dunai flottának szánt határvédelmi szerep az Al-Duna mentén, 1429–1435*). A Német Lovagrendnek az al-dunai flotta létesítésével kapcsolatos tervezetének vizsgálata a berlini levéltárban található forrásokon alapul. Diplomáciatörténeti érdekesség, hogy a Német Lovagrendnek a flotta létrehozása érdekében a magyar királyi udvarban tárgyalásokat folytató, megbízott tagja még a magyar király, Luxemburgi Zsigmond tanácsadó testületében is lényeges szerepet kapott.

Bárány Attila *II. András keresztes hadjáratának diplomáciai oldala* című referátumában abból indult ki, hogy – bár II. András keresztes hadjárata első látásra részletesen kutatott területnek tűnik –, mindazonáltal rengeteg rész kérdés nem tisztázott még. Az előadó szerint a hadjáratot többféle szempontból érdemes megvizsgálni, a Szentföldről visszatérő királynak például a dinasztikus házasságokra vonatkozó intézkedései azt mutatják, hogy a szentföldi útnak voltak olyan szegmensei, amelyek egyértelműen sikeresnek mondhatóak.

A Lázadók, gyilkosok és erőszaktevők: a zsoldosok megítélése a 14. századi itáliai krónikákban című előadásában Virágh Ágnes két zsoldoslázadást hasonlított össze. Az első, az aversai lázadás, a zsoldosok gazdasági szereplőként való megjelenésére szolgáltatott példát, s a zsoldoskompánián belüli együttműködésre irányította a figyelmet, miközben a második, a barletti az egység megbomlása, s az ebből kialakult zűrzavar és erőszakos tettek szempontjából vizsgálható.

Maléth Ágnes referátuma (*Magyar zsoldosok pápai szolgálatban*) a kutatócsoportunk egyik együttműködő partnerének, a pécsi székhelyű, Kiss Gergely által vezetett kutatócsoportban (*Pápai megbízottak a 14. századi Magyarországon – online adattár – Papal delegates in Hungary in the XIVth centuries – online database*, (NKFIH NN 124763))² /2017–2021/) végzett, forrásfeltáró munkáján alapult. A pápa szolgálatában álló zsoldosok kevesebb fizetségben részesültek, mint a más itáliai városok által felfogadott zsoldosok, emellett maga a zsold ideje is csak egy hónapra szólt, tehát egy jóval bizonytalanabb és kevésbé jövedelmező megélhetési forrást biztosított, mint például a firenzei szolgálat.

Visegrádi Renáta a *Firenzei–magyar kapcsolatok az 1360–1370-es években, a firenzei források tükrében* című előadása elején röviden összefoglalta a Firenzei Állami Levéltárban (Archivio di Stato di Firenze) végzett négy hetes kutató-

² A projektről: <https://delegatonline.ptt.hu/>, hozzáférés: 2022. december 16.

útjának fontosabb fázisait. Ezen kívül még nyolc magyar vonatkozású, firenzei állami levél tartalmába kaptunk betekintést, amelyek révén Firenze városának a Nagy Lajos királlyal fenntartott szövetségének története ismerhető meg.

A Motta di Livenza-i csata: egy elfelejtett háború elfelejtett ütközete című előadása keretében E. Kovács Péter széles forrásbázison alapulva mutatta be a Livenza folyó melletti, 1412-es magyar–velencei ütközetet. A hazai kutatás számára a kunokat illetően fontos értékkel bír, hogy legkésőbbi harctéri alkalmazásukra biztos példa ebben a csatában volt. Az ugyancsak fontos adat, és talán az első a középkori magyar sereg esetében, hogy a zászlók mellett dobokkal vezényelték a katonákat.

Novák Ádám a *Perényi Miklós lovászmester, a Vág folyó kapitánya* címet viselő előadásában Perényi Miklós katonaportróját vázolta fel. A források alapján úgy tűnik, hogy ebben az időszakban a Vág folyó kapitánya elnevezés igen jelentős, nagyobb területiális jogkörrel bíró tisztséget takart.

Véber Zoltán a *Bosnyák-magyar kapcsolatok Hunyadi János korában* című előadása során amellet érvelt, hogy Hunyadinak az egyes bosnyák területek megszerzése érdekében tett lépései kiválóan illeszkedtek a területszerzési politikájába. Az előadás fontos következtetése volt, hogy a törökökkel való érvelés a korszak külpolitikai érvelésének a részévé vált, a raguzaik is ilyen érveléssel próbálták megnyerni maguknak Hunyadi.

Szovák Márton előadásában (*Marin Sanudo hungarikái Wenzel Gusztávon innen és túl*) rámutatott arra, hogy Sanudo hozzáférhetett a velencei hivatalos iratokhoz is, így tudósításai megbízhatónak tarthatóak. A teljes szöveganyagban számtalan magyar vonatkozású bejegyzés található, az előadó eddig az 1526-i, és az azt követő évek bejegyzéseit fordította és elemezte, azonban a kutatócsoport szempontjából az 1526-os évet megelőző évek híradásai is értékesek.

Az elhangzott előadások alapján a vizsgált terület három nagyobb megközelítési lehetőségét határozhatjuk meg, amelyek lefedik a kutatócsoport tagjai által kutatott témákat. 1) A „diplomácia” tárgykörébe tartoznak a tárgyalások, levelezések, a szövetségesek közötti tudósítások, vagy egy–egy királyságnak, városállamnak az információszerzésre irányuló tevékenysége és gyakorlata. A hadüzenet és a béke kérdése, de egy-egy védelmi stratégia (határvédelem) felállítása és fenntartása szintén ezen témakör részét képezi. 2) A hadtörténeti kutatás másik része a háború közvetlen materiájával foglalkozik: a hadviseléshez szükséges emberi és anyagi erőforrásokkal, a logisztika és a hadtáp kérdésével. 3) A harmadik vizsgálati szint a háborúkkal kapcsolatos, emberi tapasztalatokra irányul: hogyan élték meg a háborút a hadviselők, és amennyiben rendelkezünk a szemtanúk beszámolóival, akkor azok szempontjai is megismerhetők, akik csak közvetett módon, de ugyanúgy egy konfliktus részeseivé váltak. Az előbbi szintek természetesen nem homogén elemzési kategóriák, átfedésben állnak egymással, és ki is egészítik egymást az egyes folyamatok: a logisztika megszervezéséhez

például egy idegen földre vezetett hadjárat során tárgyalásokat kellett folytatni a helyi közösségekkel. Noha hadtörténettel foglalkozunk, nem felejtkezünk el a társadalomról sem, azokról a szokásokról és normákról, amelyek a hadviselés módját és a hozzá kapcsolódó forrásokat alakították.

A bemutatott tervezetek egy részét rövidesen publikálják az előadók, a megjelent publikációkról a kutatócsoport weboldalán adunk hírt (<https://memhung.hu/>). A 2023. évi, zsoldosokról szóló konferencián pedig már nem előadás tervezeteket, hanem komolyabb eredményeket mutatunk be, illetve felvázoljuk a 2024-es év elérendő mérföldköveit, amelyekben a hadi érdemekre koncentrálnak az oklevelek egyik strukturális eleme, a *narratio* alapján.